

ULAGANJE U OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ USPOREDNO S OECD ZEMLJAMA

Nikolić, Jelena

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:878131>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-07-06**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

ULAGANJE U OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ
USPOREDNO S OECD ZEMLJAMA

Mentor:

prof. dr. sc. Željko Mrnjavac

Student:

Jelena Nikolić

Split, rujan 2021.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
1.1. Definiranje problema i predmeta rada	3
1.2. Cilj rada	3
1.3. Metode rada	3
1.4. Struktura rada	4
2. VAŽNOST ULAGANJA U OBRAZOVANJE	5
2.1. Obrazovanje i društvo znanja	5
2.2. Važnost ulaganja u obrazovanje i ljudski kapital	6
3. FINANCIRANJE OBRAZOVANJA U ODNOSU PREMA GOSPODARSKOM RASTU	9
3.1. Financiranje obrazovanja – javno i privatno	9
3.2. Međunarodni pokazatelji financiranja obrazovanja	11
3.3. Povezanost stupnja obrazovanja i gospodarske situacije zemlje.....	13
4. ULAGANJE U OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ I ZEMLJAMA ČLANICAMA OECD-a.....	16
4.1. OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj	16
4.2. Obrazovni sustav u Hrvatskoj i dosadašnja istraživanja o ulaganju u obrazovanje ..	19
4.3. Aktualno stanje ulaganja u obrazovanje u Hrvatskoj i zemljama OECD-a u odnosu na BDP i ukupnu potrošnju države	21
5. ZAKLJUČAK	28
LITERATURA	29
POPIS SLIKA.....	31
SAŽETAK.....	32
SUMMARY.....	32

1. UVOD

1.1. Definiranje problema i predmeta rada

Obrazovanje i ljudski kapital jedini su od najvažnijih čimbenika za stvaranje suvremenih i kompetentnih društava i gospodarstava utemeljenih na znanju. Promišljeno ulaganje u njihove strukture odraz je uspješne i kvalitetne ekonomske politike pojedine zemlje.

Proučavanjem prijašnjih istraživanja, čitanjem stručnih radova i analiziranjem dostupnih podataka, pokazalo se da se Hrvatska nije mogla mjeriti s ostalim razvijenim zemljama. Isto tako, Hrvatska još uvijek nije članica OECD-a, organizacije koja okuplja najrazvijenije zemlje svijeta. Stoga se ovim radom želi prikazati trenutno stanje prema najnovijim podacima (prikazat će se potrebni podatci vezani za Hrvatsku i zemlje članice OECD-a za 2017. godinu) te utvrditi je li razvijanje ljudskog kapitala Hrvatske i ulaganje u obrazovanje dostatno onima ostalih zemalja, točnije zemljama članicama OECD-a.

1.2. Cilj rada

Cilj rada je istaknuti važnosti ulaganja u obrazovanje i ljudski kapital te prikazati stanje u Hrvatskoj usporedno sa zemljama članicama OECD-a.

1.3. Metode rada

Prilikom izrade ovog završnog rada korištene su sljedeće metode za obradu sekundarnih podataka i literature.

Metoda indukcije – donošenje općih zaključaka na temelju analize pojedinačnih činjenica ili na temelju zapažanja konkretnih pojedinačnih slučajeva.

Metoda dedukcije – postupak izvođenja posebnih i pojedinačnih zaključaka iz općih sudova.

Metoda deskripcije – postupak jednostavnog opisivanja činjenica, procesa i predmeta te njihovih odnosa i veza, no bez znanstvenog tumačenja i objašnjavanja.

Metoda analize – raščlanjivanje složenih pojmova i zaključaka na jednostavnije sastavne dijelove.

Metoda sinteze – objašnjenje stvarnosti spajanjem jednostavnih pojmova, sudova i zaključaka u složenije.

1.4. Struktura rada

Rad je koncipiran u pet međusobno povezanih dijelova.

U uvodnom dijelu rada definira se problem istraživanja i ciljevi rada. Zatim se definiraju metode korištene prilikom istraživanja, obrade podataka i pisanja rada.

U drugom dijelu rada objasnit će se općenit značaj razvoja ljudskog kapitala i obrazovanja.

U trećem dijelu navest će se međunarodni pokazatelji financiranja obrazovanja, opisati prava na obrazovanje kao i uzročno-posljedični odnosi obrazovanosti stanovništva pojedine zemlje s njezinom gospodarskom situacijom. Također će se u ovom i sljedećem dijelu proučavanjem dosadašnjih provedenih istraživanja prikazati prijašnji rezultati i zaključci.

U četvrtom dijelu pisat će se o značaju organizacije OECD, te nastaviti analiziranje dosadašnjih istraživanja. Potom će se temeljem najnovijih dostupnih podataka prikazati i analizirati stanje u Hrvatskoj i zemljama članicama OECD-a u odnosu na dva pokazatelja, kao i usporediti stanje s prijašnjom godinom.

U posljednjem dijelu rada sustavno će se iznijeti zaključci obrađene teme.

2. VAŽNOST ULAGANJA U OBRAZOVANJE

2.1. Obrazovanje i društvo znanja

Obrazovanje je danas više nego ikad, čini se, potrebno kako bi se opstalo u suvremenom društvu. Termin „društvo znanja“ odnosi se na ekonomiji koja je utemeljena na znanju. Brojna razdoblja kroz povijest imenovala su se upravo prema dominantnom čimbeniku proizvodnje, pa je tako nakon agrarnog, industrijskog i postindustrijskog došlo razdoblje društva znanja.¹ To bi značilo da danas bez dobrog obrazovanja nema dobrog društva. Iako je obrazovanje uvijek bio čimbenik koji je pridonosio gospodarskom rastu i razvoju o čemu će poslije biti rečeno više, danas kao da su se zaboravile temeljne funkcije koje obrazovanje ima. Prema Galbraith², to su još činjenice da obrazovanje treba ljudima služiti da bolje upravljaju sobom i da uživaju u životu, te da je obrazovanje temelj na kojem se gradi demokracija.

No danas je drugačije – izgleda da su do danas znanje i obrazovanje evoluirali od početnog principa socijalne i društvene pravednosti do komercijalnog znanja na koje se gleda kao na robu. No to ne čudi, obzirom da živimo u svijetu koji se velikom brzinom kreće naprijed, prema novim tehnologijama, otkrićima i inovacijama. Stalno se mijenjaju stare paradigme i zastarjele tehnologije, a suvremeni način života nameće potrebu za novim konceptima znanja i obrazovanja.³ Treba ići ukorak s tim, no ne bi se trebale zanemariti činjenice da je obrazovanje javno dobro koje je u prvom redu ljudsko pravo i koje uz služenje javnom interesu mora služiti i svakom pojedincu u njegovim životnim i znanstvenim slobodama.

Globalizacija, politizacija i ekonomizacija fokus usmjeravaju na novce, a ne na ljude. To je jedan od većih problema modernog društva znanja koje se kreće u kategorijama ponude i potražnje jer to dovodi do nepovoljne socijalne situacije u kojoj se mogu naći siromašni naspram bogatih. To onda opet dovodi do raslojavanja društva i porasta društvenih napetosti, a to sigurno nisu dobri temelji na kojima se dobro i kvalitetno demokratsko društvo može graditi.

I tako se zapravo stalno vrti začarani krug koji se može definirati ovako: „Nije sporno da obrazovanje i znanost imaju ekonomske funkcije, da obrazovanje pridonosi gospodarskom rastu i razvoju. Ali u dobrom društvu to nije i ne može ostati jedina svrha i cilj obrazovanja i

¹ Čavrak, V. (2013): Obrazovanje za dobro društvo, Ekonomsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj - jučer, danas, sutra : zbornik radova znanstvene konferencije, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 7.

² Ibidem, str. 19.

³ Vuksanić, M. (2005): Obrazovanje kao temelj razvoja hrvatskoga gospodarstva, Ekonomski vjesnik br. 1 i 2 (18): 141-154.

znanja.“⁴ Dakle, iako je gospodarska funkcija važna i nju nitko ne osporava, obrazovanje i znanje bi trebali imati i druge funkcije, poput već spomenutih mogućnosti upravljanja svakog pojedinca samim sobom, istinskog uživanja u životu, da živi bolje i da između ostalog pomaže i drugima. Također je zanimljiv i ovaj društveni aspekt, odnosno društvena funkcija obrazovanja koja omogućuje demokraciju te dobre odnose i kvalitetnu suradnju među ljudima ali i narodima. Povijest nas je naučila da je lakše bilo upravljati neobrazovanim ljudima tako da oni ne bi ni mogli ni smjeli misliti i donositi kakve odluke ili zaključke. To su bili totalitarni i nedemokratski sustavi koji su radili na tome da se građanstvo ne obrazuje.⁵ Tada se samo elita obrazovala i to isključivo u okviru tadašnjih određenih ideologija. Zbog toga se posebno ističe ta društvena dimenzija obrazovanja gdje treba svakome omogućiti obrazovanje bez diskriminacije. O tome će također biti riječ više poslije, ali da bi se živjelo u društvu u kojem ne vladaju barem ako i postoje nepravda i elitizam, treba se kvalitetno razvijati i financirati sustav obrazovanja za sve građane pojedine države.

2.2. Važnost ulaganja u obrazovanje i ljudski kapital

Promjene u obrazovanju uvijek prate i promjene u društvu jer je ono pokretač razvoja tog društva. Kako smo vidjeli, zatvorena nedemokratska društva koja nisu samo stvar prošlosti nego nažalost postoje i danas u nekim krajevima svijeta, ne zagovaraju sustav razvoja obrazovanja dostupna svima. Oni rade sve kako bi razvili zatvoreni sustav obrazovanja koji će odgovarati zastupljenoj ideologiji pojedinih moćnih država i njezinih vlasti. S druge strane, postoje demokratska, suvremena društva koja razvijaju otvoreni, demokratski sustav znanja i obrazovanja, koja razumiju potencijal i važnost koju obrazovana društva imaju. I ono što je uvijek zanimljivo je da su brojne obrazovane reforme uvijek bile povezane s gospodarskim promjenama i krizama.⁶

Kako navodi Čavrak⁷, sposobnost pojedine države da se kvalitetno i dugoročno koristi svojim mogućnostima ovisi upravo o znanju. Zbog toga je stvaranje znanja, kao i distribucija tog znanja, presudan čimbenik za uopće opstankom naroda i društva. Sve moderne države koje

⁴ Čavrak, V. (2013): Obrazovanje za dobro društvo, Ekonomsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj - jučer, danas, sutra : zbornik radova znanstvene konferencije, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, str. 4.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem, str. 5.

⁷ Ibidem, str. 17.

ulaze u sustav pravedne, demokratske države, ulažu u institucije koje djeluju na području znanja i obrazovanja te na razne načine potiču njihov rad, rast i učinkovitost. U tom pogledu, kako ističe Čavrak⁸, postavljaju se dva važna pitanja:

- kako stvarati efikasan i nadasve kvalitetan sustav znanosti i obrazovanja, te
- kako zadržati mladu i sposobnu populaciju u okvirima države iz koje potječu i u kojoj žive.

Jer, što se događa ako mladi emigriraju u druge zemlje u potrazi za boljim poslovima i životnim mogućnostima? Događa se to da se sav investicijski kapital koji je većinom od strane države bio uložen u njihovo obrazovanje i razvijanje potrebnih znanja i sposobnosti u potpunosti izgubljen. To sigurno ne doprinosi ni financijskom a ni društvenom razvoju zemlje jer ne dolazi do povrata ulaganja, a i istovremeno se gubi sposobna radna snaga koja raspolaže potrebnim aktualnim znanjima. Po uzoru na ostale zemlje, potrebne su posebne mjere razrađenih emigracijskih politika kojima će se najkvalitetnija radna snaga zadržati u vlastitoj državi.

Postoji još jedan zanimljiv krug koji je vezan doduše za visoko obrazovanje, a kaže da što više ljudi postigne visoko obrazovanje, to se država više razvija, odnosno njezin ekonomski rast se ubrzava tako da država onda može građanima pružiti više mogućnosti besplatnog obrazovanja.⁹ Na taj način, dobit je zaista obostrana. Poslije će se prikazati tko i na kakve se sve načine može ulagati u obrazovanje, no ovdje je važno napomenuti da se upravo teži tome da financiranje iz javnih prihoda bude veće, jer se već spomenula socijalna dimenzija odnosno činjenica da brojni pojedinci odlučuju o vrsti i trajanju obrazovanja na temelju vlastitih financijskih mogućnosti. A to onda ne znači jednake uvjete za sve.

Nadalje, ulaganje u obrazovanje i ljudski kapital, misleći pritom na skup formalnog i neformalnog obrazovanja, isplativo je i ima karakter dugoročnosti¹⁰ što znači da se stečena znanja i vještine odmah ne gube. Postoji i termin „intelektualni kapital“ koji jako utječe na učinkovitost svih onih sredstava koja su uložena u određeni posao¹¹, no teško je povući precizne granice između ulaganja u obrazovanje te intelektualnog i ljudskog kapitala. To su sve dinamične i kompleksne kategorije koje različito funkcioniraju u različitim okolnostima. Jer, teško je i problematično precizno izmjeriti znanje pojedine osobe. Sposobnosti ljudi odnosno

⁸ Ibidem.

⁹ Goksu, A. Goksu, G. G. (2015): A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries, *Procedia Economics and Finance*, vol. 26, str. 1154.

¹⁰ Nikolić, N. (2007): Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, *Ekonomski misao i praksa* br. 2., Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Split, str. 214.

¹¹ Kiss, I. (2002): Financiranje obrazovanja u Europi i u Republici Hrvatskoj, *Ekonomija*, 1/9, str. 71.

govoreći iz pogleda ekonomije – zaposlenika – ne uključuju samo ono što se nalazi na pojedinom papiru i opravdava određene brojeve i statistike. Znanje i sposobnosti svakog pojedinca uključuju toliko puno toga, a prilagodba i hodanje u korak s onim što nova okruženja i okolnosti serviraju čine nevidljivi faktor koji je teško izmjeriti. No svakako, činjenica je da više obrazovanje znači, kako navodi Kiss¹²: učinkovito funkcioniranje društvenih, gospodarskih i političkih procesa, povećanu pismenost te istraživačka otkrića koja, realno, mijenjaju svijet. Zbog svega toga se posebice naglašava ulaganje u obrazovanje iz javnih fondova.

No to ulaganje mora biti dobro isplanirano i prije svega kontinuirano jer živimo u vremenu u kojem se promjene brzo događaju, pa se ne mogu dopustiti nagla i nepromišljena rješenja već treba postepeno pratiti i ići u korak s novim dostignućima, usavršavajući stalno ono što je već stečeno i postignuto. Uz ovo se dobro nadovezuje cjeloživotno obrazovanje kojemu se posvećuje sve više i više pažnje. Ono, kao što mu i samo ime govori, predstavlja koncept obrazovanja prema kojemu ono traje cijeli život. Ne misli se naravno da formalno obrazovanje treba trajati unedogled, već se nakon formalnog obrazovanja odnosno nakon postignute stručne spreme, potiče neformalno obrazovanje, odnosno da se putem raznih stručnih usavršavanja, nadograđivanja znanja, radionica, istraživanja i slično, uči dok se živi i radi.

Dakle, važnosti ulaganja u obrazovanje su brojne. Svake godine povećava se broj ljudi koji se obrazuju, a sve se više i povećava ukupna količina novca koja se na svjetskoj razini ulaže u obrazovanje. Obrazovanje je bez ikakve sumnje pokretačka sila rasta i razvoja gospodarstva raznih zemalja, a u posljednja tri desetljeća to je očitije nego ikada prije.¹³

¹² Ibidem.

¹³ Goksu, A. Goksu, G. G. (2015): A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries, *Procedia Economics and Finance*, vol. 26, str. 1153.

3. FINANCIRANJE OBRAZOVANJA U ODNOSU PREMA GOSPODARSKOM RASTU

3.1. Financiranje obrazovanja – javno i privatno

Kako se već spomenulo, ulaganje u obrazovanje događa se a i potrebno je od strane države a i svakog pojedinca, odnosno javno i privatno. Iako je naglašen fokus na ulaganje u obrazovanje od strane države koje će biti planirano, promišljeno i kvalitetno, koje će uostalom i pridonijeti gospodarskom rastu i povoljnom ekonomskom položaju države u odnosu na konkurente, za početak će se opisati uopće načini financiranja.

Iako je početna ona pradávná temeljna funkcija znanja i obrazovanja privatna, tj. znači privatno dobro jer omogućuje osobni razvoj, obrazovanje isto tako znači i javno dobro zbog svih dobrobiti države. Iako pojedina država troši na obrazovanje, na ulaganje u obrazovanje se ne treba gledati kao na trošak već kao na investiciju zbog brojnih i dugoročnih pozitivnih učinaka. I tako postoji javno ulaganje od strane državnog mehanizma, ali i privatno, koje također može uključivati javne osobe ili čak tijela, ali i naravno privatne osobe.

Ako govorimo o modernim, suvremenim državama i ako se vratimo na ono da je temelj svakog demokratskog društva činjenica da obrazovanje nije privilegija bogatih koji bi tu uslugu jednostavno kupili, već da obrazovanje treba postojati i biti javno dostupno, možemo se pitati zašto onda uopće potreba za privatnim obrazovanjem. Odgovor je jasan – ako u nekom društvu postoje usluge koje se mogu kupiti, i toj kupnji ne mora biti ništa loše, onda je logično dozvoliti postojanje takvog obrazovanja.¹⁴ No bez obzira na to, javno obrazovanje mora biti dostupno, jer je to dakle javna potreba koju moraju moći svi koristiti pod istim uvjetima.

Postojanje javnog i privatnog obrazovanja u pogledu ulaganja zove pluralizam financiranja¹⁵, a zastupljen je diljem svijeta, i to upravo i u visokorazvijenim zemljama. U izvorima financiranja tako bi se mogla napraviti podjela o tome što to znači financirati iz javnog a što iz privatnog. Javno obrazovanje financira se iz državnog ali i lokalnog proračuna, a privatno od osnivača spomenutih institucija, roditelja, samih učesnika obrazovanja (npr. studenti), raznih sponzora koji su zainteresirani, ali i također od strane države. Ovo može čuditi, ali država na razne načine može sudjelovati i u privatnom financiranju obrazovanja, primjerice putem subvencija i raznih

¹⁴ Nikolić, N. (2007): Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, Ekonomska misao i praksa br. 2., Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Split, str. 214.

¹⁵ Ibidem, str. 215.

pomoći. Javlja se čak podatak¹⁶ da država često premašuje postotak od 80% sudjelovanja u privatnom obliku financiranja obrazovanja. A zanimljiv je i podatak¹⁷ da je javni sektor financiranja obrazovanja zastupljeniji u većini europskih zemalja, dok je primjerice u Sjedinjenim Američkim Državama, Ujedinjenom Kraljevstvu i Koreji zastupljeniji upravo privatni sektor financiranja obrazovanja.

Za privatno financiranje obrazovanja podrazumijeva se da će izvora uvijek biti i da nisu toliko složeni i problematični budući da se ne moraju ni ostvariti. No ondje gdje se javljaju problemi je javno financiranje. Jasno je već da se kvalitetni obrazovani sustav mora temeljiti na kvalitetnom financiranju, a upravo je nesrazmjer potreba i mogućnosti financiranja ono što uzrokuje probleme, kako Hrvatskoj, tako i brojnim drugim zemljama. Jedan od najistaknutijih problema je decentralizacija obrazovanja za kojom se posebno javila potreba nakon gospodarske krize iz 2008. godine. Brojne države tražile su izlaze iz krize, a decentralizacija financiranja obrazovanja djelovala je kao dobar put prema tome. Decentralizacija financiranja obrazovanja znači raspodjelu poslova i ovlasti između državnog i lokalnog. Dakle, sve javne obrazovne institucije i svi troškovi vezani uz obrazovanje ne bi se više financirali samo iz središnjeg, odnosno državnog proračuna, nego i lokalnog, odnosno gradskog, općinskog i županijskog. U decentralizaciji dakle, svi sudjeluju. U nekakvoj široj, općenitoj slici, to bi značilo da bi država mogla pokrivati troškove i imati obveze glede donošenja standarda, isplata plaća, izradbi nastavnog plana i programa itd., dok bi lokalna uprava bila zadužena za izgradnju i održavanje objekata, pribavljanja materijala i slično.

Decentralizacija financiranja obrazovanja u teoriji naravno zvuči dobro, no u praksi izgleda ponešto drugačije. Problem je taj što su razlike u financijskim kapacitetima velike, pa je tako stvarno stanje takvo da velik broj jedinica lokalne samouprave nije u mogućnosti pokriti i osnovne troškove, a kamoli one vezane uz obrazovanje. Podatak iz 2018. godine¹⁸ pokazuje kako su, jer je tako zakonom doneseno, jedinice lokalne i regionalne samouprave zadužene za gotovo sve troškove predškolskog obrazovanja, od plaća do ulaganja, opreme, infrastrukture itd. Uz to, naravno, prethodno spomenuti problem regionalne nejednakosti u Hrvatskoj konkretno, a sigurno i u ostalim zemljama, također znači da je decentralizacija dovela do brojnih nejednakosti u sustavu (nekih sektora, pretežito najnižeg) obrazovanja. Tako će,

¹⁶ Ibidem, str. 216.

¹⁷ Goksu, A. Goksu, G. G. (2015): A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries, *Procedia Economics and Finance*, vol. 26, str. 1158.

¹⁸ Račić, J. (2019): Ulaganje u obrazovanje: Ka jednakim uvjetima, Centar za mirovne studije, GOOD Inicijativa, GONG, Zagreb, str. 4.

primjerice, položaj učenika koji se školuje u kakvom manjem gradu ili općini i onoga koji se školuje u Zagrebu biti poprilično različit, odnosno nejednak.¹⁹ A to nas onda udaljava od one primarne funkcije obrazovanja kao jednakog prava koje svatko ima. Ovakvi pokazatelji potvrđuju činjenicu da treba sustavno i promišljeno donositi zakone i provoditi reforme, a ne ovako kao, barem u hrvatskom slučaju, u kojem su se promijenile barem tri u posljednjih nekoliko godina.

3.2. Međunarodni pokazatelji financiranja obrazovanja

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj – OECD – o kojem će poslije biti više riječ, važna je organizacija koja kao takva svake godine donosi korisne i bitne statistike ali i teorijske dokumente. U najnovijem²⁰ su tako istaknute tri dimenzije oko kojih se kreću troškovi obrazovanja na međunarodnoj razini, kao i šest pokazatelja financiranja obrazovanja također na međunarodnoj razini. Svi su oni važni kako bi pokazali kako se i na koje načine i iz kojih izvora ulaže i troši na obrazovanje. Jer svake godine, vlade, privatne firme i javne osobe, učenici, studenti i njihove obitelji odlučuju o financijskim resursima uloženima u obrazovanje.

Tri dimenzije koje pokazuju iz kojih se izvora i kojim smjerovima kreću izdatci vezani za obrazovanje su:

- 1) mjesto pružanja usluga (unutar i izvan obrazovnih institucija): Financiranje obrazovnih institucija uključuje izdvajanja za nastavne institucije kao što su škole, visoka učilišta ali i nenastavne institucije kao što su ministarstva obrazovanja i druge agencije izravno povezane i uključene u pružanje podrške obrazovanju. Financiranje obrazovanja izvan ovih institucija pokriva izdatke za obrazovna dobra i usluge izvan određene institucije, poput knjiga, računala i naknada za privatno podučavanje. Također se pokrivaju troškovi života učenika i troškovi prijevoza učenika koje ne pružaju obrazovne ustanove.
- 2) vrste usluga koje se pružaju ili kupuju (osnovni ili periferni proizvodi i usluge): Temeljne obrazovne usluge i proizvodi uključuju sve izdatke izravno povezane s nastavom i obrazovanjem. Pokrivaju se svi troškovi vezani uz nastavnike, održavanje

¹⁹ Nikolić, N. (2007): Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, *Ekonomski misao i praksa* br. 2., Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Split, str. 225.

²⁰ OECD (2020): *Education at a Glance: OECD Indicators 2020 Edition*, Paris.

školskih zgrada, nastavne materijalima, knjige, školarine izvan škola i administraciju škola. Međutim, ne mogu se svi izdatci za obrazovne ustanove klasificirati kao izravni obrazovni izdaci za nastavu. Obrazovne ustanove u mnogim zemljama OECD-a nude razne pomoćne usluge – poput obroka, prijevoza i smještaja – uz potporu studentima i njihovim obiteljima. Na tercijarnoj razini, potrošnja na istraživanje i razvoj može biti velika i značajna. Osim toga, nije sva potrošnja na obrazovanje unutar obrazovnih institucija. Na primjer, obitelji mogu kupovati udžbenike i materijale sami ili tražiti privatnu poduku za svoju djecu. U tom smislu, izdatci koji su „neobrazovnog“ karaktera uključuju sve izdatke koji su široko povezani sa životnim troškovima učenika ili uslugama koje institucije pružaju široj javnosti. Razlikovanje potrošnje posvećene obrazovnim i neobrazovnim proizvodima i uslugama koje nude institucije također pruža analizu izdataka namijenjenih osnovnim obrazovnim svrhama.

- 3) izvor sredstava kojima se financira pružanje ili kupnja tih usluga i dobara (javni, privatni i međunarodni izvori): S obzirom na izvor sredstava namijenjenih financiranju obrazovanja, procjenjuje se tko su glavni doprinositelji i tko ima najveći utjecaj na pristup i pružanje usluga obrazovanja. Javna potrošnja odnosi se na potrošnju javnih vlasti (središnje, regionalne i lokalne vlasti). Privatni potrošnja odnosi se na izdatke kućanstava i drugih privatnih subjekata. Međunarodni fondovi sastoje se od sredstava javnih organizacija za razvojnu pomoć obrazovanju. Ti se izvori sredstava mogu analizirati iz perspektive bilo početnih ili konačnih isplatioca, ovisno o tome kada je transakcija izvršena. Javni transferi sredstava privatnim subjektima dijele se u dvije različite kategorije: javne subvencije kućanstvima (npr. stipendije i potpore) i javne subvencije drugim privatnim subjektima (npr. subvencije privatnim tvrtkama za pružanje obuke na radnom mjestu kao dio kombiniranih školskih programa i programa temeljenih na radu, uključujući programe obučavanja). Druga vrsta transakcija su međuvladini transferi sredstava.

O javnom i privatnom obrazovanju već se pisalo, a i ove ostale spomenute dimenzije logičan su slijed po kojem se kreću troškovi na obrazovanje.

Kako bi se napravila usporedna analiza troškova obrazovanja za zemlje članice OEC-a kao i partnere, trebalo je donijeti neki okvir unutar kojeg će se kretati. Tako su se ovdje usredotočili na pet aspekata potrošnje vezane uz obrazovanje, i to kroz šest pokazatelja:

- 1) financijska sredstva uložena u obrazovne institucije u odnosu na broj učenika ili studenata (pokazatelj 1) i to u odnosu na nacionalno bogatstvo (pokazatelj 2)

- 2) izvor sredstava namijenjen obrazovnim institucijama (pokazatelj 3)
- 3) ukupni javni resursi uloženi u obrazovanje, kako unutar obrazovnih institucija, tako i izvan njih, i to u odnosu na ukupnu državnu potrošnju (pokazatelj 4)
- 4) troškovi studenata i financijska potpora za tercijarno obrazovanje (pokazatelj 5)
- 5) raspodjela troškova za obrazovanje po kategorijama resursa (pokazatelj 6)

Poslije ćemo se usredotočiti na pokazatelje 2 i 4 koji prikazuju stanje ulaganja u obrazovanje Republike Hrvatske i zemalja članica OECD-a u odnosu na BDP i ukupnu državnu potrošnju.

3.3. Povezanost stupnja obrazovanja i gospodarske situacije zemlje

Veća kvaliteta obrazovanja trebala bi po svemu sudeći doprinostiti boljem životnom standardu i što se tiče pojedinca ali i društva. No je li to stvarno tako?

Kako je poznato, obrazovanje svakako jest jedan od najvažnijih predmeta interesa ekonomista diljem svijeta. Ulaganje u ljudski kapital već se dugo gleda kao važna odrednica ekonomske dobrobiti. O međusobnom utjecaju obrazovanja na gospodarski rast postoji pregršt literature. Tako primjerice Hanushek i Woessmann²¹ ističu tri mehanizma po kojima obrazovanje može utjecati na gospodarski rast. Prvo, obrazovanje može povećati ljudski kapital svojstven radnoj snazi što povećava produktivnost rada. Drugo, obrazovanje može povećati inovativni kapacitet gospodarstva i donijeti novo znanje o novim tehnologijama, proizvodima i procesima te na taj način također potiče rast. I treće, obrazovanje može olakšati širenje i prijenos znanja potrebnog za razumijevanje i obradu novih informacija te uspješno primijeniti te nove tehnologije, što opet potiče gospodarski rast.

Uz teoriju, postoje i brojna istraživanja koja nastoje utvrditi vezu između ulaganja u obrazovanje i stvaranje ljudskog kapitala i ostvarenih stopa gospodarskog rasta.

Tako su primjerice Mallick, Das i Pradhan²² analizirali vezu između državnih izdataka za obrazovanje i gospodarskog rasta četrnaest najvećih azijskih zemalja (Kinu, Japan, Tursku, Šri Lanku, Tajland, Bangladeš, Hong Kong, Indiju, Maleziju, Nepal, Pakistan, Singapur, Saudijsku

²¹ Hanushek, E. A. Woessmann, L. (2010): Education and Economic Growth, International Encyclopedia of Education, vol. 2, str. 245.

²² Mallick, L., Das, K. P., Pradhan, C. K. (2016): Impact of Educational Expenditure on Economic Growth in Major Asian Countries, Evidence from Econometric Analysis, Theoretical and Applied Economics, Volume XXIII, No. 2(607), str. 173-186.

Arabiju i Filipine). Ustanovili su da je upravo ulaganje u obrazovanje ključan za ekonomski rast svake zemlje jer je u svakoj vidljiva pozitivna veza. Zaključuju dakle da su izdatci koje je država izdvojila i potrošila na sektor obrazovanja najbolja investicija u vidu dugoročnosti dobre gospodarske situacije u navedenim zemljama.

Isto tako, Grimaccia i Lima²³ provele su istraživanje o povezanosti izdataka za obrazovanje, ekonomskog rasta te zaposlenosti između zemalja Europske Unije. Rezultati su dali dobre zaključke i pokazali pozitivan odnos između tri navedena pojma. Dakle to znači da što su veća ulaganja, veća je stopa zaposlenosti u zemlji te je zemlja u boljoj ekonomskoj situaciji.

Positivne rezultate o tome koliko je ulaganje u obrazovanje i ljudski kapital važno potvrđuju i Mujić i Legčević²⁴. Istraživanje u Sjedinjenim Američkim Državama provedeno u velikom vremenskom razdoblju od 1948. do 1986. godine utvrđuje jako velik postotak ulaganja u obrazovanje u odnosu na ukupni gospodarski rast SAD-a – 61% od ukupnih 83% otpada na ljudski kapital, pa je prema tome i ovo pokazatelj kolika je važnost ulaganja u obrazovanje.

Svakako, značajan broj istraživanja pokazuje međusobnu povezanost te zapravo uzročno-posljedični odnos, koji je naravno pozitivan, između ulaganja u obrazovanje i gospodarskog rasta zemlje. S time bi se slagale tvrdnje, kako navodi Babić²⁵, da obrazovanja radna snaga odnosno kvalitetan ljudski kapital može bolje koristiti nove tehnologije, spremno učiti i koristiti nove procese i znanja koja su nužna za funkcioniranje i preživljavanje u modernom dobu, a na taj način utjecati i na dobru ekonomsku situaciju pojedine države odnosno poticati njezin gospodarski rast. Također će mlada, obrazovana radna snaga privući i „višu razinu investiranja u fizički kapital, a investicije u fizički kapital su pozitivno korelirane s gospodarskim rastom.“²⁶

U sklopu ovoga može se komentirati i „jednostavan logički lanac“ koji spominje Nikolić²⁷. Ako se nedovoljno ulaže u sektor obrazovanja, to će se odraziti na neodgovarajuće materijalne temelje i uzrokovati demotiviranost kadra zaposlenog u obrazovanju. To će se dogoditi budući da spomenute osnove neće izdržati sve troškove među kojima je i plaća zaposlenika u kadru obrazovanja. Iz toga slijedi da će kvaliteta prenošenja i usvajanja novih znanja biti znatno

²³ Grimaccia, E., Lima, R. (2013): Public Expenditure on Education, Education Attainment and Employment: a Comparison among European Countries, XXVIII Conference of the Italian Association of Labour Economists (AIEL) Rome.

²⁴ Mujić, N., Legčević, J. (2008): Razvoj ljudskog kapitala, novo bogatstvo nacije, *Informatologia*, 41(3), str. 196-202.

²⁵ Babić, Z. (2004): Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj, *Privredna kretanja i ekonomska politika*, vol. 14, br. 101, str. 33.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Nikolić, N. (2007): Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, *Ekonomski misao i praksa* br. 2., Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Split, str. 217.

slabija, kao i vještine i kompetencije svih sudionika uključenih u obrazovni proces. Na kraju, to će dati negativne rezultate s kojima se neće moći parirati konkurentima i tržištu. Prema tome, ulaganje u obrazovanje osim što je korisno je i nužno. No kao i u svakoj ekonomskoj a i ostaloj grupaciji, i tu postoje brojni problemi. Usprkos svim teorijama a i brojnim istraživanjima, neki dokazi o utjecaju obrazovanja na povoljnu ekonomsku situaciju pojedine zemlje izostaju, odnosno ne mogu se lako izmjeriti ni prikazati.

Jedan od problema koji se najčešće spominje vezano uz povezanost ulaganja u obrazovanje i gospodarskog rasta jest mjerenje kvalitete i razine ljudskog kapitala. Iako postoje određene metode za mjerenje ljudskog kapitala (primjerice promatranje prosječnog razdoblja školovanja ili struktura stanovništva radne dobi), veliki je problem da nema načina da se saznaju znanja stečena neformalnim obrazovanjem²⁸. Neformalno obrazovanje kao i znanja stečena iskustvom teško da će se precizno moći izmjeriti, no zasigurno je njihova vrijednost značajna.

Drugi problem jest problem mjerenja kvalitete obrazovanja. Tu se nameću i logični zaključci, čak i unutar jedne zemlje kako smo vidjeli, čak i u Hrvatskoj primjerice, gdje zbog „posljedica“ decentralizacije može doći do situacija gdje se dijete u velikom i malom gradu neće moći školovati u jednakim uvjetima. A to se naravno primjenjuje i na globalnoj razini. Većina ljudi sigurno bi se složila da godina školovanja ne daje svugdje iste rezultate, spoznaje i vještine. Sasvim je jasno da prosječni student u Gani ili Peruu ne steknu istu količinu znanja u bilo kojoj godini školovanje kao prosječni student u Finskoj ili Koreji²⁹. No ako se gleda prema pokazatelju koji mjeri broj godina provedenih u školovanju, prema tome su oni isti. A naravno jasno je da to baš ne može biti tako. Uz to, vezano uz spomenuto neformalno obrazovanje, sigurno je da na znanja i kognitivne vještine utječu i razni čimbenici izvan škole i poslova - obitelj, vršnjaci i drugo. Sve to ima izrazit utjecaj na postizanje određene razine obrazovanja i vještina. Prema tome, ti „neškolski“ čimbenici uvode još jedan element pogrešaka pri mjerenjima ljudskog kapitala u analizama gospodarskog rasta.

U struci se često navodi i problem mjerenja povrata ulaganja u ljudski kapital, i iako i tu postoje metode mjerenja, one često pokazuju puno više toga i puno različitih stvari³⁰.

²⁸ Šošić, V. Isplati li se u Hrvatskoj ulagati u obrazovanje? Povrat ulaganja u ljudski kapital kao faktor konkurentnosti ljudskih resursa, str. 6. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/konkurentnost/sosic1.pdf>

²⁹ Hanushek, E. A. Woessmann, L. (2010): Education and Economic Growth, International Encyclopedia of Education, vol. 2, str. 246.

³⁰ Šošić, V. Isplati li se u Hrvatskoj ulagati u obrazovanje? Povrat ulaganja u ljudski kapital kao faktor konkurentnosti ljudskih resursa, str. 7. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/konkurentnost/sosic1.pdf>

Isto tako, navodi se još jedan problem, fenomen može se reći modernog karaktera, a to je „preškoloovanost“ zaposlenika³¹. Iako svima poznat, nisu još dovoljno istražene premije za obrazovanje u pojedinim sektorima da bi ga se izravno moglo dovesti u vezu s gospodarskim rastom, odnosno u ovom slučaju o smanjenoj stopi povrata na obrazovanje.

Sve u svemu, problemi su dio svake struke, no u ovom slučaju postoji dovoljno velik broj pozitivnih primjera iz prakse koji upravo potvrđuju dobru povezanost između ulaganja u obrazovanje i gospodarskog rasta zemlje.

U daljnjem tekstu prikazat će se stanje ulaganja u obrazovanje u Hrvatskoj i zemljama članicama OECD-a.

4. ULAGANJE U OBRAZOVANJE U HRVATSKOJ I ZEMLJAMA ČLANICAMA OECD-a

4.1. OECD – Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj

Organizacija za ekonomsku suradnju i razvoj (engl. *Organisation for Economic Cooperation and Development* ili OECD; fra. *Organisation de coopération et de développement économiques* ili OCDE) međunarodna je ekonomska organizacija, a ujedno i forum na kojemu se daju savjeti i dijele iskustva, te okuplja najrazvijenije zemlje, odnosno najrazvijenija gospodarstva zemalja diljem svijeta³². Djeluje već 60 godina, a nastala je kao nasljednik Organizacije za europsku ekonomsku suradnju. Ona je dakle konzultativna organizacija bez uvjetovanja i obvezivanja država članica s ciljem unapređenja gospodarskog rasta svojih članica³³.

Neki od ciljeva OECD-a su³⁴:

- podizanje životnog standarda zemalja članica

³¹ Ibidem, str. 16.

³² <https://www.oecd.org>

³³ https://hr.wikipedia.org/wiki/Organizacija_za_ekonomsku_suradnju_i_razvoj

³⁴ <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/gosp-fin-institucije/>

- usmjeravanje ka povećanju zaposlenosti
- održavanje financijske stabilnosti zemalja članica
- zalaganje i osvješćivanje potrebe za održivim razvojem
- opći razvitak svjetske trgovine i doprinosenje razvoju svjetskog gospodarstva
- pomaganje ekonomskog napretka u zemljama članicama ali i nečlanicama.

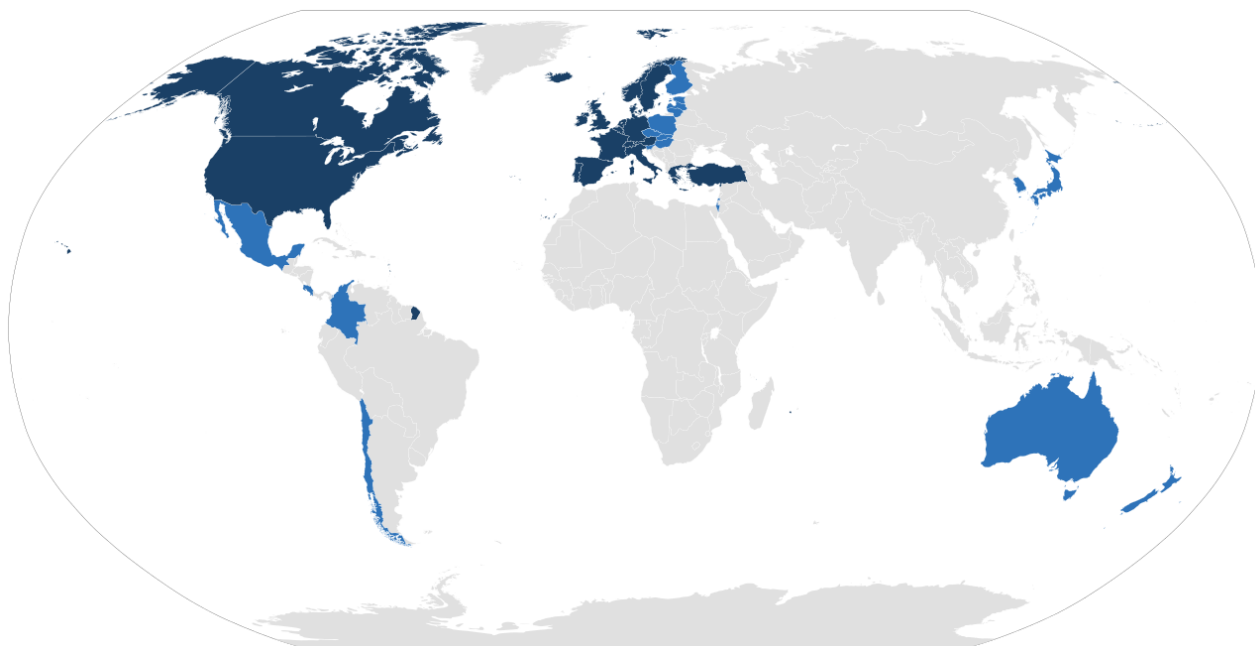
Sjedište OECD-a je u Parizu, a danas broji 38 zemalja članica³⁵. Organizacija djeluje na više od dvjesto radnih skupina i specijaliziranih odbora, a njezino stručno poznavanje područja gospodarstva i ekonomskog razvitka prepoznato je i cijenjeno diljem svijeta. Kontinuirano i temeljito provode zbilja brojna istraživanja i analize, pripremaju stručne podloge za sastanke skupina G-8 i G-20 te daju godišnji presjek razvojno-gospodarskih tendencija u svijetu³⁶. Referentna je točka i Europskoj uniji, Ujedinjenim narodima i brojnim drugim organizacijama upravo zbog svoje visoke stručnosti. Također su veoma jaki u izdavanju publikacija u svijetu ekonomije, štoviše jedan od najvećih svjetskih izdavača u području gospodarstva, trgovine, financijskog tržišta, razvojne suradnje itd.

I Hrvatska je dosad surađivala s OECD-om (i to u području obrazovanja), budući da i Europska komisija sudjeluje u radu OECD-a zajedno s članicama Europske unije, no još uvijek nije članica. Vlada Republike Hrvatske je u siječnju 2017. godine³⁷ uputila organizaciji OECD službeni zahtjev za članstvo. Od tada, Hrvatska ima status države kandidata, zajedno i s nekim drugim članicama. Odluka o prihvaćanju kandidature mora se jednoglasno donijeti od strane Vijeća, nakon čega započinje pristupni proces.

³⁵ <https://en.wikipedia.org/wiki/OECD>

³⁶ <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/gosp-fin-institucije/>

³⁷ <http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/gosp-fin-institucije/>

Slika 1: Zemlje članice OECD-a

Izvor: <https://en.wikipedia.org/wiki/OECD>

Na slici poviše prikazane su zemlje članice OECD-a. Tamnoplavom bojom označene su zemlje koje su osnovale ovu organizaciju, a svjetloplavom zemlje koje su se kroz godine pridruživale.

Države koje su osnovale OECD su: Austrija, Belgija, Kanada, Danska, Francuska, Njemačka, Grčka, Island, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Norveška, Portugal, Španjolska, Švedska, Švicarska, Turska, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države.

Ostale primljene zemlje članice su: Australija, Čile, Kolumbija, Kostarika, Češka, Estonija, Finska, Mađarska, Izrael, Japan, Južna Koreja, Latvija, Litva, Meksiko, Novi Zeland, Poljska, Slovačka i Slovenija.

Zemlje koje čekaju na odobrenje zahtjeva, uz Hrvatsku, su: Argentina, Brazil, Bugarska, Peru i Rumunjska.

4.2. **Obrazovni sustav u Hrvatskoj i dosadašnja istraživanja o ulaganju u obrazovanje**

Jedna je zanimljiva tvrdnja koju je izložila Račić³⁸ navodeći da je rečenica „Trenutno, hrvatsko obrazovanje je u procesu reforme“ aktualna već posljednjih dvadeset godina. I zbilja jest tako; kad se pogleda unatrag popriličan broj godina s ciljem da se analizira stanje hrvatskoga obrazovanje, ispada da je hrvatsko obrazovanje uvijek u procesu neke određene reforme. Iako, naravno, sustavna reforma obrazovanja nije samo problem Hrvatske. No u našem slučaju, od 2014. do 2018. promijenila su se čak tri sustava reformi. Prvo je bila „Strategija znanosti, obrazovanja i tehnologije“ koja je trebala provesti cjelovitu kurikularnu reformu, osigurati kvalitetno obrazovanje i to svima bez iznimke, ističući pravo na jednakost, te općenito podići kvalitetu rada i osigurati svim sudionicima optimalne uvjete. No teorija je jedno, a akcijski plan drugo, jer je 2015. u skladu s navedenim ciljem o kurikularnoj reformi pokrenuta „Cjelovita kurikularna reforma“ čiji je cilj „uspostavljanje usklađenog i učinkovitog sustava odgoja i obrazovanja kroz cjelovite sadržajne i strukturne promjene“³⁹. Međutim, 2018. godine na snagu je stupio novi reformski proces, koji se i počeo provoditi eksperimentalno po školama, a to je svima poznata „Škola za život“. Ona se uz i dalje aktualnu reformu kurikuluma usredotočila i na opremanje škola informatičkom opremom.

Razlog ovome može se pronaći u pojedinim izvješćima i statistikama donesenima i napravljenima prije toga. Izvješće Europske komisije za Hrvatsku iz 2017. godine⁴⁰ upravo ističe problem nedostatka kvalitetnih kurikuluma i organizacije nastave, ali i nedostatak informatičke opreme. Ista stvar vidi se i u „Pregledu obrazovanja i osposobljavanja za 2017. – Hrvatska“ Europske komisije.⁴¹ U tom svom jednom od godišnjih pregleda⁴² koji izlaze kontinuirano, Europska komisija kao glavne prednosti i nedostatke izdvojila⁴³:

³⁸ Račić, J. (2019): Ulaganje u obrazovanje: Ka jednakim uvjetima, Centar za mirovne studije, GOOD Inicijativa, GONG, Zagreb, str. 3.

³⁹ Ibidem, str. 4.

⁴⁰ Europska komisija (2017): Izvješće za Hrvatsku 2017. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža, Bruxelles. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2017-european-semester-country-report-croatia-hr.pdf>

⁴¹ Europska komisija (2017): Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2017. – Hrvatska. Dostupno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/pregled_obrazovanja_i_osposobljavanja_za_2017.pdf

⁴² Ovdje će se u obzir uzeti godina 2017. budući da će se poslije podatci o javnim ulaganjima u obrazovanje kao postotak BDP-a uzeti godina 2017. za koju su pronađeni podatci iz Hrvatske i zemalja članica OECD-a. No uz to će se spomenuti i godina 2019. budući da ona djelomično isto uključuje podatke za 2017.

⁴³ Europska komisija (2017): Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2017. – Hrvatska. Dostupno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/pregled_obrazovanja_i_osposobljavanja_za_2017.pdf

- izrazito nisku stopu ranog napuštanja školovanja (čak štoviše, najnižu u Europskoj uniji), a to je naravno među glavnim prednostima hrvatskog obrazovnog sustava
- znatno slabljenje osnovnih vještina koje su ispod prosjeka zemalja Europske unije, a za koje su uzrok kvaliteta kurikuluma i nastave
- reforme za obrazovanje pokrenute su i dobro smišljene, no one su još uvijek u pripreмноj fazi.

Kao jedan od glavnih problema se navodi i taj da velik broj učenika nema odgovarajuće vještine u matematici i prirodoslovlju, i to nakon provedenih testova među učenicima u dobi od 15 godina u okviru OECD-ova Međunarodnog programa za procjenu znanja i vještina učenika (PISA).

Iako hrvatsko gospodarstvo bilježi rast, i to upravo 2015. nakon što je izišla iz šestogodišnje recesije koja je bila jedna od najdužih u EU⁴⁴, Hrvatska još uvijek ima loš sastav vještina. Smanjena je i nezaposlenost, ali to je i dalje odraz gubitka radne snage (zbog emigracija i umirovljenja) a i mnogo privremenih zapošljavanja. Tijekom 2016. godine bilo je zaposleno 82,1 % visokoobrazovanih osoba i to u dobi od 25 do 64 godine, a samo 63,5 % osoba sa završenih sekundarnim obrazovanjem. U odnosu na Europsku uniju, najveća je razlika u osoba s nižom razinom obrazovanja. Prosjek EU je 54,3 %, dok je u Hrvatskoj prosjek 38,1 %. Dakle, puno dokaza ide u prilog tome da je itekako potrebno ulagati u obrazovanje i osposobljavanje, s velikim naglaskom na obrazovanje odraslih koje je, kako ističu, „najslabija karika u hrvatskom obrazovnom sustavu“⁴⁵, ali novi planirani zakoni i reforme koje bi se trebale provoditi svakako to imaju u cilju.

Što se tiče daljnjih promjena i izvješća iz 2019.⁴⁶ u kojemu dakle ima relevantnih podataka za 2017. godinu, u tom pregledu fokus je stavljen na premalo osoblja u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju, ali i u određenim predmetima, i to zanimljivo iz onih iz kojih naši učenici postižu najniže rezultate – prirodoslovlje, matematika, tehnologija i inženjerstvo. Sukladno ovome, razina digitalnih vještina je jako niska, čak druga najniža u EU (41 %, dok je prosjek 57 %). Postotak osoba koje se služe internetom također je među najnižima. Također se spominju

⁴⁴ Europska komisija (2017): Izvješće za Hrvatsku 2017. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža, Bruxelles. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2017-european-semester-country-report-croatia-hr.pdf>

⁴⁵ Europska komisija (2017): Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2017. – Hrvatska. Dostupno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/pregled_obrazovanja_i_osposobljavanja_za_2017.pdf

⁴⁶ Europska komisija (2019): Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2019. – Hrvatska. Dostupno na: https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-croatia_hr.pdf

i plaće učitelja i nastavnika koje su znatno niže od prosječne plaće osoba sa završenim tercijarnim obrazovanjem. I dalje je problematično trajno stručno usavršavanje osoblja za obrazovanje odraslih. Naglašava se uz sve to i problem o kojemu se prije pisalo, a to je nejednakost koja je i dalje problem i to ne samo u Hrvatskoj, a ovdje se naročito ističe utjecaj socioekonomskog položaja obitelji u odnosu na mogućnosti obrazovanja djece.

Osim izvješća, provedeno je jedno zanimljivo istraživanje⁴⁷ u kojemu je ustanovljeno da Hrvatska (među novim članicama Europske unije) skoro pa najviše izdvaja za visoko obrazovanje, ali ipak unatoč tome postiže najlošije rezultate. Ovdje bi se lako moglo vratiti na onu staru izreku da nije važna kvantiteta nego kvaliteta. U posljednjih nekoliko godina, ne samo u Hrvatskoj nego i u drugim zemljama, postao je trend da se u visoko obrazovanje dosta ulaže. I iako i Hrvatska ima, kako se vidi, dobre brojeve i dobre statistike, ne znači da je ulaganje efikasno. Ako je novac uložen nepromišljeno, nema nikakve koristi ni rasta ni dobrobiti od ulaganja.

O svemu skupa će se zaključiti nakon usporedbe podataka koji će se sada donijeti.

4.3. Aktualno stanje ulaganja u obrazovanje u Hrvatskoj i zemljama OECD-a u odnosu na BDP i ukupnu potrošnju države

Da bi se u određenoj mjeri moglo ustanoviti kolika su ulaganja pojedine države u obrazovanje potrebni su, kako se prethodno kazalo, pokazatelji. Međunarodni pokazatelji financiranja obrazovanja i to prema publikaciji OECD-a već su se nabrojili, a za analizu koja slijedi osvrnulo se na dva, i to za najnovije podatke koji su se mogli naći za Hrvatsku i zemlje članice OECD-a te za jednu prijašnju godinu.

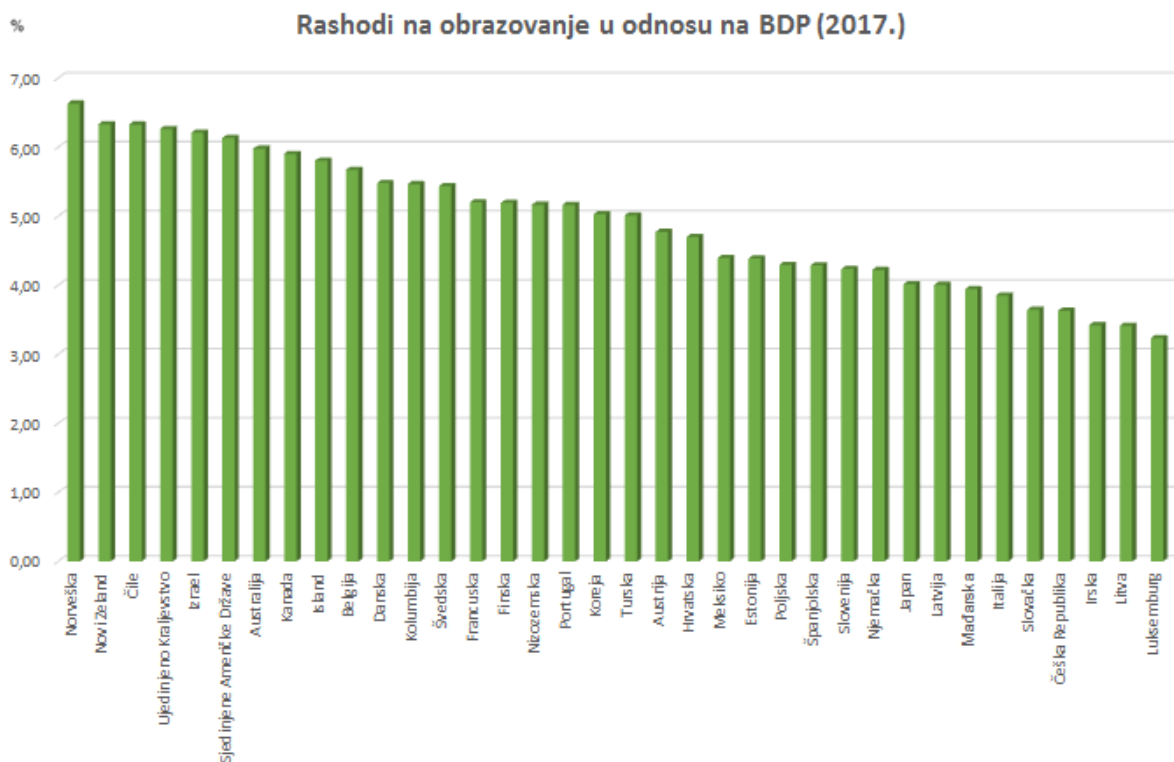
Prvi pokazatelj kroz koji će se napraviti analiza jest onaj koji pokazuje koji se udio nacionalnog dobra troši na obrazovanje, a to se pokazuje kao postotak BDP-a. BDP ili bruto domaći proizvod je ukupna vrijednost proizvoda i usluga stvorenih unutar granica jedne zemlje u jednoj godini. On dakle izravno utječe na sliku koju država pruža na vani – odnosno, on je bilo gospodarstva pojedine zemlje. Ako zemlja dobro radi i proizvodi, BDP raste; ako ne, zemlja je

⁴⁷ Ahec Šonje, A., Deskar-Škrbić, M., Šonje, V. (2018): Efficiency of Public Expenditure on Education: Comparing Croatia with other NMS, 12th Annual International Technology, Education and Development Conference, Valencia, Spain.

u krizi. BDP je dakle važan i dobar pokazatelj razvoja i uloženog truda pojedine države u odnosu na neku svrhu. A i važan je instrument za planiranje budućih izdataka.

Ovaj pokazatelj mjeri udio bogatstva države koji se ulaže u obrazovne institucije. Na taj način pokazuje se važnost koja se daje obrazovnim institucijama u funkciji ukupnih resursa države. Ovaj pokazatelj pokriva izdatke za škole, sveučilišta i druge javne i privatne institucije koje su uključene u pružanje ili podršku obrazovnim institucijama i uslugama, i sve to kroz javne rashode.⁴⁸

Odlučujući koliko će dodijeliti obrazovnim institucijama, države moraju moći uravnotežiti zahtjeve za povećanom potrošnjom u područjima kao što su primjerice plaće učitelja, ulaganje u obrazovanje odraslih, opremanje institucija koje sudjeluju u obrazovanju i slično. To je posebno važno tijekom gospodarskih kriza kada u svakom sektoru može doći do smanjenja ulaganja. No ovdje će se prikazati trenutno stanje, odnosno stanje prema posljednjim dostupnim podacima i to iz 2017. godinu za zemlje članice OECD-a i Republiku Hrvatsku.

Slika 2: Rashodi na obrazovanje u odnosu na BDP (2017.)

⁴⁸ OECD (2020): Education at a Glance: OECD Indicators 2020 Edition, Paris.

Godine 2017. zemlje OECD-a u prosjeku su potrošile 4,9% svog bruto domaćeg proizvoda na obrazovne institucije od osnovne do tercijarne razine. I to je poprilično značajan udio. U prosjeku je udio državnih resursa namijenjenih predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju iznosio 3,5% BDP-a, mnogo više od udjela posvećenog visokoškolskom obrazovanju (1,4% BDP-a).

Rashodi za obrazovanje od osnovne do tercijarnih razina u odnosu na BDP variraju između 6% ili više u Australiji, Čileu, Izraelu, Novom Zelandu, Norveškoj, Ujedinjenom Kraljevstvu i Sjedinjenim Državama, od 3 do 4% u Češkoj, Mađarskoj, Irskoj, Italiji, Japanu, Latviji, Litvi, Luksemburgu, i Slovačkoj. No naravno, razni čimbenici utječu na položaj zemalja, uključujući relativni broj upisanih studenata, trajanje studija i učinkovitu raspodjelu sredstava. Na tercijarnoj razini na potrošnju mogu utjecati kriteriji za pristup višim razinama obrazovanja, broj učenika upisanih na različite studije, kao i opseg ulaganja u istraživačke aktivnosti.

Hrvatska je 2017. godine na svo obrazovanje potrošila 4,7% svog bruto domaćeg proizvoda, i to isto tako od osnovne do tercijarne razine, što je svakako dobar rezultat jer je jako blizu prosjeka, a svakako je veći od pojedinih zemalja članica OECD-a.

Drugi indikator kroz koji će se predočiti ulaganje u obrazovanje je ukupna potrošnja države na obrazovanje kao dio općih rashoda države. Ovaj je pokazatelj jako važan. Odluke o raspodjeli proračuna za različite sektore (uključujući obrazovanje, zdravstvo, socijalnu sigurnost i slično) ovise o prioritetima zemalja. Državno financiranje prikladno je u situacijama kada je javna korist uočljiva, velika i potrebna, ali su privatni troškovi veći od privatnih dobiti.⁴⁹ Obrazovanje je jedno područje u kojem sve vlade interveniraju kako bi financirale ili usmjerile pružanje usluga. Budući da ne postoji jamstvo da će tržišta pružiti jednak pristup obrazovnim mogućnostima, neophodno je državno financiranje obrazovanja kako bi se osiguralo da ono ne bude izvan dosega nekih članova društva. Dakle, s ovim se opet vraćamo na početak svega i na osnove da bi obrazovanje doista trebalo biti dostupno svima pod jednakim uvjetima.

No opet, kao što se već spomenulo, izdvajanja pojedinih država upravo na sektor obrazovanja ovise o mnogo čemu. Razne gospodarske krize, pa čak i aktualna pandemija COVID-19 također itekako može utjecati na javna sredstva dostupna za obrazovanje. Prošle ekonomske krize vršile

⁴⁹ Ibidem.

su pritisak na javne proračune što je rezultiralo time da je u nekim zemljama manje sredstava dodijeljeno obrazovanju. Hrvatska je također tijekom krize iz 2008. bila jedna od takvih država. Smanjenje proračuna može predstavljati poboljšanu raspodjelu državnih sredstava i može generirati dobit u učinkovitosti i ekonomskoj dinamičnosti, ali može utjecati i na kvalitetu obrazovanja koje osigurava država, posebno u vrijeme kada je ulaganje u obrazovanje važno za poticanje stjecanja znanja i ekonomskog rasta.

Opet će se prikazati stanje u Hrvatskoj i zemljama članicama OECD-a, također za 2017. godinu. Tako će se ukazati na prioritet koji se daje obrazovanju u odnosu na druga javna područja ulaganja, poput zdravstvene zaštite, socijalne sigurnosti, obrane i sigurnosti, itd.

Slika 3: Ukupna potrošnja države na obrazovanje kao dio općih rashoda (2017.)

Izvor: OECD Indicators i Izvješće Europske komisije

Podatci pokazuju da ukupna potrošnja države koja se kreće od osnovnog do tercijarnog obrazovanja, koja se pak očituje kao postotak ukupne državne potrošnje, u prosjeku iznosi 11% u zemljama OECD-a 2017. godine, i to u rasponu od oko 7% do oko 17%. U Hrvatskoj je

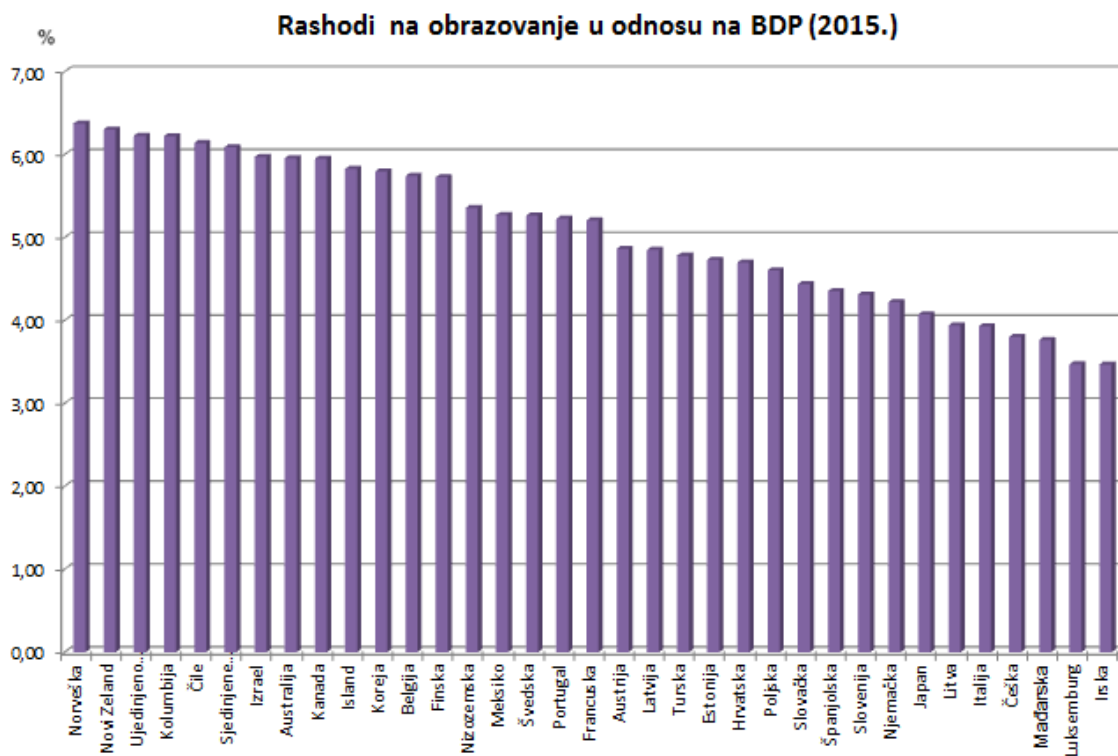
postotak potrošnje na obrazovanje kao udio rashoda države iznosio 10,5%. Dakle opet, riječ je o dobrim rezultatima što se tiče Hrvatske.

Sada će se dati i usporedba s prijašnjom godinom, točnije s 2015. godinom, kako bi se prikazao trend, odnosno kako bi se vidjelo popravila li se situacija u Hrvatskoj i pojedinim zemljama OECD-a ili pogoršava.

Što se tiče prvog pokazatelja rashoda na obrazovanje u odnosu na BDP, u 2015. godini zemlje OECD-a u prosjeku su potrošile 5% svog bruto domaćeg proizvoda na obrazovne institucije od osnove do tercijarne razine. U prosjeku je udio državnih resursa namijenjenih predškolskom, osnovnoškolskom i srednjoškolskom obrazovanju iznosio 3,5% BDP-a, opet u znatnom postotku više od udjela posvećenog visokoškolskom obrazovanju (1,5% BDP-a).

Hrvatska je 2015. godine na obrazovanje potrošila 4,7% bruto domaćeg proizvoda, i to isto tako od osnovne to tercijarne razine.

U Hrvatskoj je dakle situacija nepromijenjena, a u zemljama članicama OECD-a od 2015. do 2017. godine uočava se blagi porast.

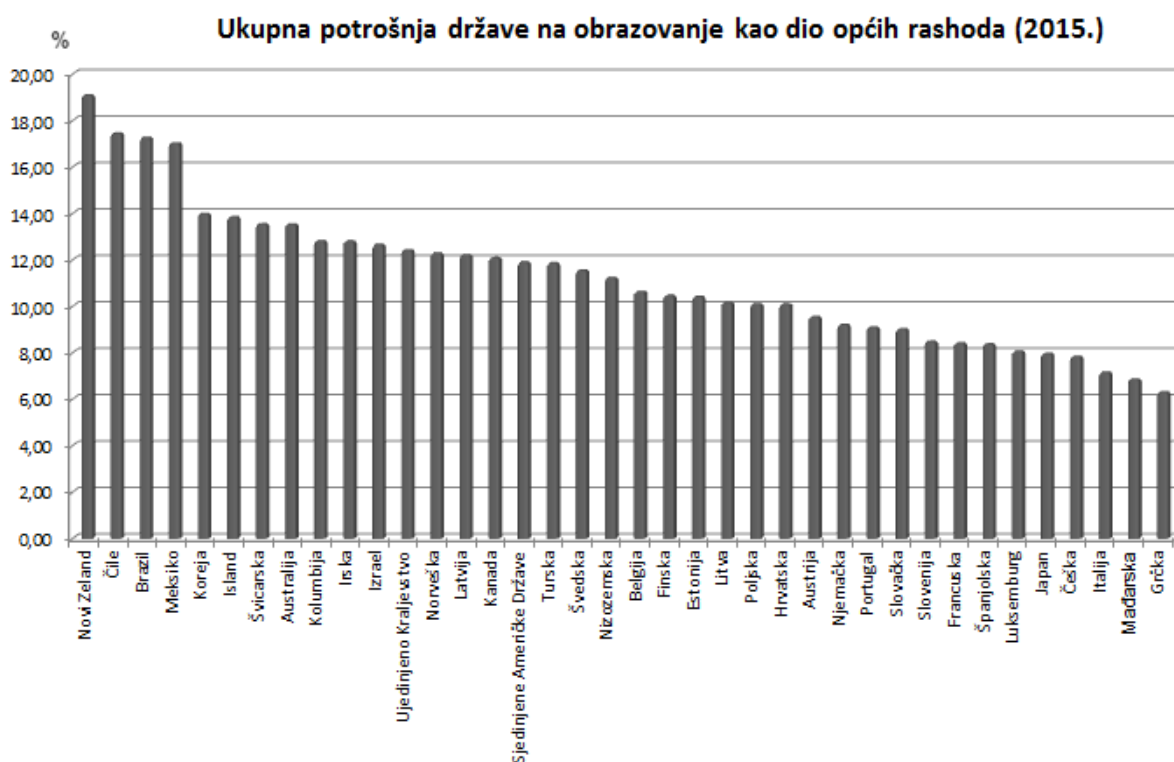

Slika 4: Rashodi na obrazovanje u odnosu na BDP (2015.)

Izvor: OECD Indicators i Izvješće Europske komisije

Što se tiče drugog pokazatelja ukupne potrošnje države na obrazovanje kao udjela općih rashoda, zemlje OECD-a 2015. godine potrošile su 11% ukupnih rashoda države na svo obrazovanje, i to od 6 do 19%. U Hrvatskoj je 2015. postotak potrošnje na obrazovanje kao udio općih rashoda države iznosio 10,1%.

Ovdje je situacija ponovno jako slična, ali u obrnutom omjeru – postotak je u zemljama članicama OECD-a isti za 2015. i 2017. godinu, a u Hrvatskoj je čak vidljiv porast od 0,4% u 2017. godini, pa je svakako opet riječ o dobrim i zadovoljavajućim rezultatima.

Slika 5: Ukupna potrošnja države na obrazovanje kao dio općih rashoda (2015.)

Izvor: OECD Indicators i Izvješće Europske komisije

Da se vratimo na aktualno stanje, zanimljivo je naglasiti da postoji još jedan podatak o potrošnji na tercijarnoj razini koja je centralizirana i koja u zemljama OECD-a za 2017. godinu iznosi 13%, dok je u Hrvatskoj taj postotak čak 21,5%, što je veće i od prosjeka zemalja članica

Europske unije. To se može i objasniti činjenicom da je u zemljama OECD-a struktura financiranja tercijarnog obrazovanja više ovisi o privatnim izvorima financiranja nego javnima, što se već i u prethodnim poglavljima spominjalo.

Dakle, vidljivo je da u postotcima zaostajanje Hrvatske za razvijenim zemljama više nije problem kao prije. No ipak, sudeći po spomenutim problemima i istraživanjima, kako za Hrvatsku pa tako i za ostale zemlje, postoje i brojni drugi podatci, pokazatelji i (nepovoljni) rezultati. Tome u prilog zasigurno idu i zanimljivi podatci Svjetskog gospodarskog foruma⁵⁰ koji su rangirali kvalitetu obrazovanja u 137 zemalja. Hrvatska je, primjerice, na nezavidnom 112. mjestu, što zasigurno nisu dobri rezultati, odnosno oni upućuju na to da su reforme u obrazovanju nužne. Upravo se ovaj podatak slaže i s prijašnjim navedenim problemima pa ispad da, koliko god da su ulaganja Hrvatske u obrazovanju u razini prosjeka zemalja OECD-a pa čak i EU-a, Hrvatska se i dalje bori s konkretnim problemima koji su se i prethodno spominjali te njezina ulaganja nisu učinkovita.

Prema tome, kad se govori o kvalitetnom obrazovanju u okviru gospodarskog rasta i razvoja, kako je naglasila Račić⁵¹, većina je sklona pomisliti da je dovoljno samo utrošiti dodatna sredstva i da će to automatski rezultirati boljim rezultatima, većim brojem obrazovanih, većoj konkurentnosti i slično. No ipak, to nije dovoljno. Sustav obrazovanja u Hrvatskoj očito nije dobro usklađen s potrebama tržišta rada, pa tu ne mogu pomoći ni znatnija financijska izdavanja. I to se ne može se riješiti preko noći. No dobra je stvar svakako što je u Hrvatskoj zapaženo uvođenje reformi koje bi mogle riješiti neke probleme.

⁵⁰ Schwab, K. (ur.) (2017): The Global Competitiveness Report 2017.-2018., World Economic Forum

⁵¹ Račić, J. (2019): Ulaganje u obrazovanje: Ka jednakim uvjetima, Centar za mirovne studije, GOOD Inicijativa, GONG, Zagreb, str. 3.

5. ZAKLJUČAK

Obrazovanje je temelj svakog društva, to je sasvim jasno. Kvalitetan obrazovni sustav i visokoobrazovano stanovništvo nužni su za rast i razvoj gospodarstva pojedine države. Kvaliteta obrazovanja doprinosi boljim uvjetima života pojedinca, ali i ekonomskom razvoju države u suvremenim uvjetima globalizacije i sve veće konkurentnosti. Da bi gospodarstva pojedinih zemalja dobro funkcionirala i parirala konkurentskim razvijenim zemljama, potrebno je ulagati u obrazovanje, ali na način da to bude efikasno. Naglasak se tu stavlja, kako se ispostavilo na kraju i povezalo s početnim tvrdnjama da obrazovanje ne smije imati isključivo ekonomsku funkciju, upravo na kvalitetu obrazovanja.

Brojna prijašnja istraživanja pokazala su zaostatak Hrvatske u odnosu na ostale razvijene zemlje. Iako se nakon prevladavanja gospodarske krize iz 2008. godine Hrvatska dobro oporavila, još uvijek mnogo stvari dobro ne funkcionira. To su pokazala i izvješća i podatci koji su se u prethodnom tekstu analizirali. Iz njih je vidljivo da je trenutno Hrvatska po postotcima u prosjeku razvijenih zemalja, i to i zemalja članica OECD-a i EU-a. Međutim, velike i ozbiljne poteškoće i dalje postoje u hrvatskom obrazovnom sustavu. Aktualne bi ih reforme doduše mogle početi rješavati, no i dalje je stanje daleko od dobrog, što su uostalom pokazali i drugi parametri (nekvalitetne obrazovne radne snage, nezadovoljavajuće osnove vještine učenika, loši rezultati na međunarodnim testovima, manjak broja sati, manjak stručnjaka, problemi u području informatike i matematike, praktički nepostojanje cjeloživotnog obrazovanja, itd.) Analiza je pokazala i druge zanimljive podatke iz kojih se može izvući zaključak da nije sve u količini uloženog novca, nego u načinu kako će se taj novac raspodijeliti. Sigurno da puno toga utječe na financiranje obrazovanja, kako se uostalom i navelo, no i ovo je dobar pokazatelj koji objašnjava zašto i dalje neke stvari dobro ne funkcioniraju. Slučaj je u Hrvatskoj tako da tržište rada nije usklađeno s potražnjom ali i s nekim međunarodnim uvjetima. Prema tome, zaključak je da treba kvalitetnije upravljati proračunskim izdatcima kako bi obrazovni sustav doista bio dobar i to u smjeru reforme obrazovnog sustava s ciljem prilagodbe potrebama i zahtjevima tržišta rada, uključujući i predviđanje budućih zanimanja. Na taj način se otvara mogućnost napretka na tržištu rada odnosno poboljšanja konkurentnosti gospodarstva.

LITERATURA

Ahec Šonje, A., Deskar-Škrbić, M., Šonje, V. (2018): Efficiency of Public Expenditure on Education: Comparing Croatia with other NMS, 12th Annual International Technology, Education and Development Conference, Valencia, Spain.

Babić, Z. (2004): Participacija i ulaganje u obrazovanje u Hrvatskoj, Privredna kretanja i ekonomska politika, vol. 14, br. 101.

Čavrak, V. (2013): Obrazovanje za dobro društvo, Ekonomsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj - jučer, danas, sutra : zbornik radova znanstvene konferencije, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.

Europska komisija (2017): Izvješće za Hrvatsku 2017. s detaljnim preispitivanjem o sprječavanju i ispravljanju makroekonomskih neravnoteža, Bruxelles. Dostupno na: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/2017-european-semester-country-report-croatia-hr.pdf>

Europska komisija (2017): Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2017. – Hrvatska. Dostupno na: https://epale.ec.europa.eu/sites/default/files/pregled_obrazovanja_i_osposobljavanja_za_2017.pdf

Europska komisija (2019): Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2019. – Hrvatska. Dostupno na: https://ec.europa.eu/education/sites/default/files/document-library-docs/et-monitor-report-2019-croatia_hr.pdf

Goksu, A. Goksu, G. G. (2015): A Comparative Analysis of Higher Education Financing in Different Countries, Procedia Economics and Finance, vol. 26.

Grimaccia, E., Lima, R. (2013): Public Expenditure on Education, Education Attainment and Employment: a Comparison among European Countries, XXVIII Conference of the Italian Association of Labour Economists (AIEL) Rome.

Hanushek, E. A. Woessmann, L. (2010): Education and Economic Growth, International Encyclopedia of Education, vol. 2.

Kiss, I. (2002): Financiranje obrazovanja u Europi i u Republici Hrvatskoj, Ekonomija, 1/9

Mallick, L., Das, K. P., Pradhan, C. K. (2016): Impact of Educational Expenditure on Economic Growth in Major Asian Countries, Evidence from Econometric Analysis, Theoretical and Applied Economics, Volume XXIII, No. 2(607).

Mujić, N., Legčević, J. (2008): Razvoj ljudskog kapitala, novo bogatstvo nacije, Informatologia, 41(3).

Nikolić, N. (2007): Financijska decentralizacija obrazovnog sustava u Hrvatskoj, Ekonomska misao i praksa br. 2., Ekonomski fakultet, Sveučilište u Splitu, Split.

OECD (2018): Education at a Glance: OECD Indicators 2018 Edition, Paris.

OECD (2020): Education at a Glance: OECD Indicators 2020 Edition, Paris.

Račić, J. (2019): Ulaganje u obrazovanje: Ka jednakim uvjetima, Centar za mirovne studije, GOOD Inicijativa, GONG, Zagreb

Šošić, V. Isplati li se u Hrvatskoj ulagati u obrazovanje? Povrat ulaganja u ljudski kapital kao faktor konkurentnosti ljudskih resursa, str. 6. Dostupno na: <http://www.ijf.hr/konkurentnost/sosic1.pdf>

Vuksanić, M. (2005): Obrazovanje kao temelj razvoja hrvatskoga gospodarstva, Ekonomski vjesnik br. 1 i 2 (18): 141-154.

Izvori s interneta:

<https://en.wikipedia.org/wiki/OECD> (14. 7. 2021.)

<https://www.oecd.org> (14. 7. 2021.)

https://hr.wikipedia.org/wiki/Organizacija_za_ekonomsku_suradnju_i_razvoj (14. 7. 2021.)

<http://www.mvep.hr/hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi0/gosp-fin-institucije/> (14. 7. 2021.)

POPIS SLIKA

Slika 1: Zemlje članice OECD-a

Slika 2: Rashodi na obrazovanje u odnosu na BDP (2017.)

Slika 3: Ukupna potrošnja države na obrazovanje kao dio općih rashoda (2017.)

Slika 4: Rashodi na obrazovanje u odnosu na BDP (2015.)

Slika 5: Ukupna potrošnja države na obrazovanje kao dio općih rashoda (2015.)

SAŽETAK

Obrazovanje je jedan od najvažnijih čimbenika za stvaranje suvremenih gospodarstava utemeljenih na znanju pa je zbog toga predmeta interesa ekonomista diljem svijeta. Ulaganje u ljudski kapital već se dugo gleda kao važna odrednica ekonomske dobrobiti. Osim što doprinosi ekonomskom razvoju države u suvremenim uvjetima globalizacije i sve veće konkurentnosti, ne smije se zaboraviti da obrazovanje znači i dobrobit i bolji život svakog pojedinca. Zbog toga je važno naglasak staviti na promišljeno ulaganje, odnosno kvalitetu, a ne samo kvantitetu. Ovim radom željelo se prikazati trenutno stanje javnog ulaganja u obrazovanje u Hrvatskoj u odnosu na zemlje članice OECD-a, i to kroz pokazatelje koji prikazuju stanje ulaganja u obrazovanje spomenutih zemalja u odnosu na BDP i ukupnu državnu potrošnju. Iako se pokazalo da se Hrvatska izvukla iz krize i da svojim postotcima ulaganja može parirati razvijenim zemljama, obrazovni sustav u Hrvatskoj i dalje ima brojne poteškoće te je jasno da proračunskim izdancima trebalo kvalitetnije upravljati.

Ključne riječi: ulaganje u obrazovanje, društvo znanja, Hrvatska, OECD.

SUMMARY

Education is one of the most important factors for the creation of modern knowledge-based economies, and because of this, it is a subject of economic interest around the world. Investing in human capital has long been seen as an important determinant of economic benefits. In addition to contributing to the economic development of countries in the modern conditions of globalization and increasing competitiveness, it must not be forgotten that education means the well-being and better life of every individual. That is why it is important to emphasize putting a thoughtful investment on education financing, and it is quality, not just quantity. This paper presents the current state of public education financing in Croatia in relation to OECD member countries, through indicators that show the state of investment in education in these countries in relation to GDP and total government spending. Although it has been shown that Croatia has emerged from the crisis and that its investment percentages can match developed countries, the education system in Croatia still has many difficulties and it is clear that budget expenditures need to be better managed.

Key words: education financing, knowledge society, Croatia, OECD.